

TUDÁSINTENZÍV KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK PÉNZÜGYI KULTÚRÁJA A DÉL-ALFÖLDÖN

KOVÁCS PÉTER – ORSZÁG GÁBORNÉ – KOSZTOPULOSZ ANDREÁSZ

A Szegeden megvalósuló lézerközpont (ELI) beruházáshoz és a létrejövő tudásparkhoz olyan, elsősorban tudásintenzív vállalkozások megléte szükséges, amelyek megfelelő pénzügyi kultúrával rendelkeznek. Többek között ezért is rendkívül izgalmas kérdés, hogy mi jellemző az innovációs fókuszú gazdaságfejlesztés célcsoportjának tekinthető tudásintenzív vállalkozások pénzügyi kultúrájára, a nem tudásintenzív tevékenységet folytató vállalkozói körrel való összehasonlításban. Kérdőíves kutatásunkban a Dél-Alföld régió közel 200 tudásintenzív és közel 400 nem tudásintenzív vállalkozásának pénzügyi kultúráját igyekeztünk felmérni. Tanulmányunk fő megállapítása szerint ugyan a tudásintenzív vállalkozások pénzügyi kultúrája pozitívabb képet mutat a vártnál, azonban további fejlesztési programok szükségesek.

1. BEVEZETÉS

A folyamatban lévő ELI beruházás sikerességéhez és a létrejövő tudásparkhoz olyan vállalkozások megléte szükséges, amelyek felkészültek arra, hogy az ELI és a tudáspark partnerei, beszállítói, hasznélvezői legyenek. Ezért fontos megvizsgálni, hogy a Dél-Alföld vállalkozásai tudnak-e valamilyen formában e fejlesztéshez, illetve későbbi működéséhez kapcsolódni. Ugyanakkor a vállalkozói kultúra részeként értékelhető pénzügyi kultúra terén tapasztalható fejletlenség jelentős mértékben akadályozhatja a vállalkozások növekedését, beruházásait, bekapcsolódásukat az olyan innovációs rendszerekbe, mint az ELI mellett kialakuló tudományos park. Többek között ezért is rendkívül izgalmas kérdés, hogy mi jellemző az innovációs fókuszú gazdaságfejlesztés célcsoportjának tekinthető tudásintenzív vállalkozások pénzügyi kultúrájára, a nem tudásintenzív tevékenységet folytató vállalkozói körrel való összehasonlításban. A Központi Statisztikai Hivatal munkatársainak közreműködésével végzett kérdőíves kutatásunkban a Dél-Alföld régió közel 200 tudásintenzív és közel 400 nem tudásintenzív vállalkozásának pénzügyi kultúráját igyekeztünk felmérni. Mielőtt azonban a felmérés eredményeit bemutatnánk, áttekintjük, hogy a korábbi vizsgálatok alapján mi jellemzi a szektor vállalkozásainak pénzügyi kultúráját.

A téma aktualitását jelzi a KKV Stratégia azon megállapítása, hogy „a kkv-k széles köre nem rendelkezik elégséges pénzügyi ismeretekkel és menedzsment kultúrával ahhoz, hogy a rendelkezésre álló forrásokat hatékonyan képes legyen felhasználni.” [NGM 2013: 38–39.]

2. ELŐZMÉNYEK

Annak ellenére, hogy egyre több pénzügyi kultúra vizsgálat középpontjában a lakosság áll, a vállalkozások pénzügyi kultúrájáról még mindig nagyon kevés egzakt információval rendelkezünk. Az empirikus felmérések mind a lakosság [Atkinson – Messy 2012], mind pedig a kis- és kö-

zép vállalkozások [Czakó et al. 2011] körében a pénzügyi ismeretek alkalmazásának viszonylag alacsony színvonaláról árulkodnak.

Az egyének pénzügyi kultúrájának fogalma egy OECD-tanulmány szerint: „A pénzügyi kultúra a tudatosság, ismeretek, készségek, attitűdök és viselkedések kombinációja, amelyekre szükség van a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és végső soron az egyéni pénzügyi jólét eléréséhez.” [Atkinson – Messy 2012: 14.]

Vajon mi a helyzet a szervezetek pénzügyi kultúrájával? A pénzügyi kultúra alatt a lakossági vizsgálatoknál a pénz használatához és kezeléséhez köthető, jól informált és hatékony döntések meghozatalának képességét értjük, ami kiterjeszhető a vállalkozásokra is. [Avlijaš et al. 2014]. Hasonlóan definiálják a vállalkozói pénzügyi kultúrát *Brown et al.* [2006]. Érdekes kérdés, miként viszonyul a pénzügyi kultúra a vállalkozói kultúrához, mennyiben tekinthető részének. Nem nyilvánvaló az sem, hogy milyen és mennyire mély ismeretekkel kell a vállalkozónak rendelkeznie, és milyen mértékben támaszkodhat az alkalmazottakra vagy a könyvelőre a pénzügyi információk terén. Egyáltalán, kinek a pénzügyi kultúráját kell vizsgálni? A vezetőét vagy a szervezet „kollektív” tudását, beleértve az alkalmazottak rendelkezésre álló ismereteit is? [Országné et al. 2015]

Szemben a lakosság pénzügyi kultúráját vizsgáló, nagyszámú kutatással [pl. Huzdik et al. 2014; Botos et al. 2012; Béres et al. 2012, 2013; Suganya et al. 2013; Remund 2010; Mak – Braspenning 2012; Plakalovic 2012] e témakörben viszonylag kevés nemzetközi eredmény áll rendelkezésre [Dahmen et al. 2014; Vacher 2014; Brown et al. 2006]. Az okok között bizonyára szerepet játszik az is, hogy – szervezetről lévén szó – a probléma komplexebb. A létező vizsgálatok többnyire vagy mikrovállalkozásokra koncentrálnak, vagy valamilyen vállalkozástámogató program eredményét tartalmazzák.

Brown et al. [2006] elemzésükben 147 induló vállalkozás felmérése nyomán a vállalkozások gyenge pénzügyi felkészültségét állapítják meg, amelynek hatása van a vállalkozások sikerességére, illetve kudarcára.

Drexler et al. [2013] a vállalkozói pénzügyi kultúra fejlesztésére az egyszerű pénzügyi heurisztikák megtanítását hatásosabbnak látják a sztenderd pénzügyi-számviteli ismeretek átadásánál.

Hussain et al. [2008] szintén a pénzügyi ismeretek központi szerepére hívják fel a figyelmet. Úgy találják, hogy a pénzügyi képzettség hiányossága negatív hatást gyakorol a kisvállalkozások hatékonyságára és jövedelmezőségére.

Talán az egyetlen mérvadó hazai felmérést, mely a témában vizsgálatunkat megelőzően született, a Budapesti Corvinus Egyetem kutatói végezték el 2006-ban, illetve 2010-ben a hazai kkv-k körében [Czakó et al. 2011]. A két vizsgálat 1200 vállalkozásra kiterjedő, országos szintű volt, méretkategóriák, ágazat, jogi forma és régió szerinti reprezentatív mintákon alapult. Az eredményeket egy 2011-ben kiadott műhelytanulmány kötetben jelentették meg, melynek tanulmányai a kkv-k pénzügyi kultúrájának egyes részelemeivel (a vállalkozói ismeretek; döntések és a gazdálkodás; a vállalkozások, a pénzügyek és az innováció kapcsolata; a kkv-szektor gazdálkodási racionalitása; kis- és közepes vállalkozások pénzügyi zavarai; a kkv-k e-bank használata és az adósságbehajtás) foglalkoznak részletesen.

A szerzők szerint a kkv-k pénzügyi kultúrájának vizsgálata során a tudást, tájékozottságot, valamint azt érdemes mérni, hogy a rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségeket milyen mértékben alkalmazzák. Feltételezésük szerint gyakori a kkv-knál, hogy a tulajdonos egyben foglalkoz-

tatott is; a céges és személyes vagyon nem válik el élesen egymástól. A kkv-k üzleti kockázata magasabb, csak egy szektorban tevékenykednek, ami inkább munkaintenzív, mint tőke- illetve eszközigényes, ami miatt nem rendelkeznek fedezetként figyelembe vehető eszközökkel. Gyakran fiatal vállalkozások, számottevő üzleti múlt nélkül, a piacon szélesebb körben nem ismeretek, könyvelésük nem mindig megbízható, emiatt sokszor nehezebb a forrásszerzés számukra és gyenge az alkupozíciójuk. Nehézségeket okoz például, hogy sok vállalkozó a bevételt jövedelemként kezeli. Erős hitel- és növekedésellenesség érzékelhető ebben a körben.

Czakó et al. [2011] a kutatás eredményeit összegezve megállapítják, hogy „a vállalkozások közül az alacsony pénzügyi kultúra – az előrelátás hiánya, a korszerű tudást elutasító hagyományokhoz kötődés – elsősorban a KKV-szektor esetében akadályozhatja modern üzemszervezési, üzletviteli megoldások elterjedését, ami a versenyképességüket negatívan befolyásolja”. A szerzők úgy vélik, hogy „a pénzügyi kultúra elemeit ismerő tulajdonosok és/vagy pénzügyi szakértők nélkül a hazai innovációra gyakorlatilag nincs esély, az európai versenyképesség pedig veszélybe kerülhet”.

3. A DÉL-ALFÖLD RÉGIÓ TUDÁSINTENZÍV ÉS NEM TUDÁSINTENZÍV KKV-INK PÉNZÜGYI KULTÚRÁJA – ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

Empirikus vizsgálatunkban a legalább két főt foglalkoztató dél-alföldi kis- és középvállalkozások egy reprezentatív mintája alapján járjuk körbe a tudásintenzív és nem tudásintenzív vállalkozások pénzügyi kultúráját. Vizsgálatunkból az egyszemélyes vállalkozásokat kizártuk, mivel magára a szervezet kultúrájára szerettünk volna összpontosítani.

Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy van-e különbség a tudásintenzív és a nem tudásintenzív vállalkozások között abban, hogy kinek a befektetési tanácsaira hallgatnak, ismerik-e az infláció jelentéstartalmát, el tudják-e különíteni a vállalkozás és a család vagyonát, rendelkeznek-e biztosítással, igénybe vesznek-e elektronikus banki szolgáltatásokat, hogyan viszonyulnak a hitelekhez, és működésük során milyen információforrásokra támaszkodnak. A két csoportot e kérdések mentén keresztábra-elemzéssel hasonlítjuk össze.

3.1. MINTAVÉTEL

A Dél-Alföldön 2013-ban működő vállalkozások száma 65 657 volt, hétezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. Mivel az ELI-hez elsősorban nem az egyszemélyes vállalkozások kapcsolódhatnak, így a vizsgálat célcsoportját a legalább 2 fős vállalkozások jelentik. Mivel az ELI-hez elsősorban a tudásintenzív vállalkozások tudnak kötődni, így a vállalkozások tudásintenzív csoportját reprezentáló mintát, illetve kontrollcsoportként a nem tudásintenzív vállalkozások reprezentatív mintáját vizsgáljuk.

A tudásintenzív és a nem tudásintenzív vállalkozások meghatározásához az EUROSTAT besorolásának szűkebb változatát használjuk, amely a vállalkozások TEÁOR 2008 kódja alapján szeparálja el a két csoportot. Ennek megfelelően a tudásintenzív szolgáltatások esetében csak a piaci és pénzügyi szolgáltatásokat vesszük figyelembe (1. táblázat).

1. táblázat: Tudásintenzív vállalkozások a vizsgálatunkban

TEÁOR 2008	Tudásintenzív iparágak lehatárolása az Eurostat szerint
	FELDOLGOZÓIPAR
	High és medium-high tech
20	Vegyipar termék gyártása
21	Gyógyszeripar
26	Számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása
27	Villamos berendezés gyártása
28	Gép, gépi berendezés gyártása
29	Közúti jármű gyártása
30	Egyéb jármű gyártása
	SZOLGÁLTATÁS
50	Vízi szállítás
51	Légi szállítás
59	Film, videó gyártás, televízióműsor gyártása, hangfelvétel kiadás
60	Műsorösszeállítás, műsorszolgáltatás
61	Távközlés
62	Információ-technológiai szolgáltatás
63	Információs szolgáltatás
64	Pénzügyi közvetítés, kivéve: biztosítási, nyugdíjpénztári tevékenység
65	Biztosítás, viszontbiztosítás, nyugdíjalapok (kivéve: kötelező társadalombiztosítás)
66	Egyéb pénzügyi tevékenység
69	Jogi, számviteli, adószakértői tevékenység
70	Üzletvezetési, vezetői tanácsadás
71	Építész-mérnöki tevékenység; műszaki vizsgálat, elemzés
72	Tudományos kutatás, fejlesztés
73	Reklám, piackutatás
74	Egyéb szakmai, tudományos, műszaki tevékenység
78	Munkaerőpiaci szolgáltatás
80	Biztonsági, nyomozói tevékenység

Forrás: saját szerkesztés

Ez alapján a KSH adatai szerint az alapsokaságot 2713 tudásintenzív és 17 262 nem tudásintenzív vállalkozás jelenti (2. táblázat).

2. táblázat: A vizsgálat alapsokasága

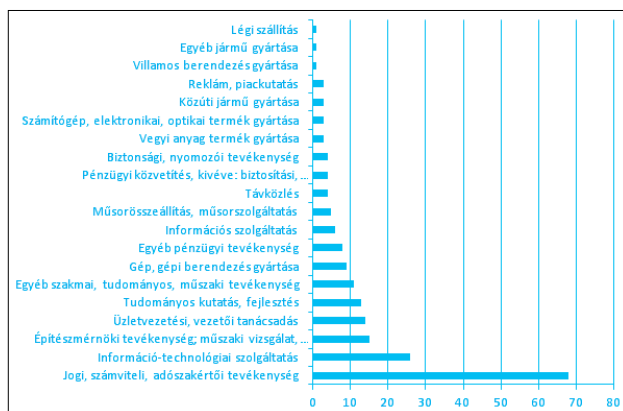
Nem tudásintenzív				
Létszám kategória	Bács	Békés	Csongrád	Dél-Alföld
2 - 4 fő	4548	2028	3603	10179
5 - 9 fő	1635	731	1241	3607
10 - 49 fő	1320	657	963	2940
50 fő és felette	252	119	165	536
Összesen	7755	3535	5972	17262
Tudásintenzív				
Létszám kategória	Bács	Békés	Csongrád	Dél-Alföld
2 - 4 fő	758	344	750	1852
5 - 9 fő	175	88	185	448
10 - 49 fő	142	49	133	324
50 fő és felette	49	19	21	89
Összesen	1124	500	1089	2713

Forrás: saját szerkesztés

A fenti alapsokaságból a KSH munkatársai a két csoportot reprezentáló véletlen mintát vettek és elektronikus úton kiküldték a kérdőíveket 2014 nyarán. A kitöltésre két hét állt rendelkezésre. A kérdőívet a gazdasági, pénzügyi, HR döntéshozónak kellett kitölteni. A kérdőívet 202 tudásintenzív és 403 nem tudásintenzív vállalkozás küldte vissza. Mivel a válaszadói hajlandóság (visszaküldött kérdőívek aránya) 10% volt, így a vállalkozások létszám kategória szerinti megoszlása a mintában nem tükrözte az alapsokaságbeli arányokat, így a minta súlyozására kényszerültünk. Ez azért nem okoz elemzési problémát, mert rétegzett mintavétel esetében nem a minta, hanem az alapsokaság arányaival kell dolgozni.

A tudásintenzív részmintában a leggyakoribb 6 tevékenység: jogi, számviteli, adószakértői tevékenység; információ-technológiai szolgáltatás; építészmérnöki tevékenység, műszaki vizsgálat, elemzés; üzletvezetési, vezetői tanácsadás; tudományos kutatás, fejlesztés; egyéb szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (1. ábra).

1. ábra: A tudásintenzív rész minta TEÁOR szerinti összetétele

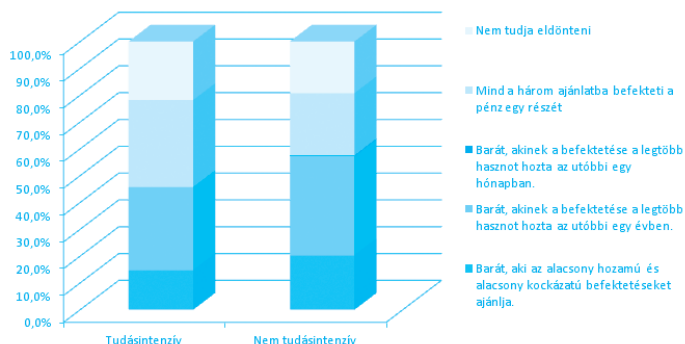
Forrás: saját szerkesztés

3.2. EREDMÉNYEK

3.2.1. BEFEKTETÉSI TANÁCS

Az első kérdés a vállalkozások kockázatvállalási hajlandóságára, valamint a befektetések kockázatának megosztására irányult: „Ha 1 millió forintot fektet be három barátja tanácsai alapján, akkor melyikük tanácsát követi?” A lehetséges válaszok: Azét, aki az alacsony hozamú és kockázatos befektetéseket ajánlja vagy azét, akinek a befektetése a legtöbb hasznot hozta az utóbbi egy évben, netán az utóbbi egy hónapban, vagy esetleg mindhárom ajánlatba befektetné pénze egy részét. A tudásintenzív vállalkozások 32,5%-a, míg a nem tudásintenzív vállalkozások 23,3%-a diverzifikálja kockázatát, azaz mindhárom ajánlatba befekteti pénze egy részét. Míg a tudásintenzív vállalkozások 31, addig a nem tudásintenzív vállalkozások 37%-a csak az elmúlt év legnagyobb hasznát hozó barát tanácsát követné. Mindkét csoport esetében elmondható, hogy nem jellemző azon barát tanácsának követése, akinek befektetése a legtöbb hasznot hozta az utóbbi egy hónapban. Mindkét csoportban a vállalkozások ötöde nem tudja eldönteni, melyik ajánlatot választaná (2. ábra). A kérdésre adott válasz és a vállalkozás tudásintenzív volta közötti kapcsolat 10%-os szignifikanciaszint mellett mutatkozik jelentősnek (khi-négyzet=8,692, p-érték=0,069).

2. ábra: Befektetési tanácsok közötti választás

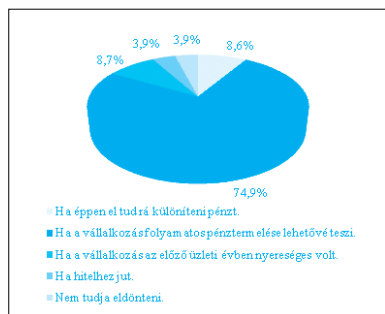
Forrás: saját szerkesztés

3.2.2. BERUHÁZÁSOK ÉS FORRÁSAIK

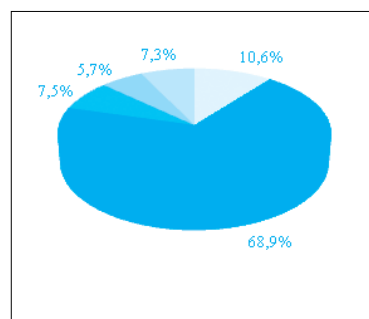
A tudásintenzív vállalkozások háromnegyede, míg a nem tudásintenzív vállalatok 69%-a akkor kezdene új beruházásba, ha azt a vállalkozás folyamatos pénztermelése lehetővé teszi. A tudásintenzív vállalkozások 4, míg a nem tudásintenzívek 6%-a csak abban az esetben kezdene új beruházásba, ha hitelhez jutna (3. ábra).

3. ábra: Mikor kezdene egy új beruházás megvalósításába?

3a. ábra Tudásintenzív

3b. ábra Nem tudásintenzív

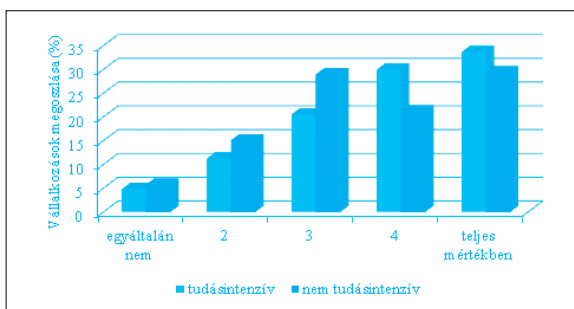
Forrás: saját szerkesztés

E kérdés esetében nem találtunk szignifikáns különbséget a két csoport válasz szerinti megoszlásában (khí-négyzet=4,413, p-érték=0,353).

A következő kérdés a befektetésekhez felhasználható forrásokra irányult: „Egy, a vállalata jövője szempontjából lényeges beruházáshoz mennyire használná az alábbi forrásokat?” A források az alábbiak voltak: saját tőke, hitel, EU-s támogatás, kockázati tőke. A válaszadáshoz öt-fokozatú Likert-skálát használtunk, ahol az 1 érték az „egyáltalán nem”, míg az 5 érték a „teljes mértékben” válasznak felelt meg.

A saját tőke igénybevétele között szignifikáns különbségeket találunk a tudásintenzív, illetve nem tudásintenzív vállalkozások között (khi-négyzet=10,520, p-érték=0,033). Míg a tudásintenzív vállalkozások 63,8%-a, addig a nem tudásintenzív vállalkozások 50,4%-a inkább használná a saját tőkéjét, azaz a Likert-skálán a két legmagasabb érték egyikét választották (4. ábra).

4. ábra: A beruházásokhoz igénybe vehető saját tőke megítélése (%)

Forrás: saját szerkesztés

A hitelfelvétellel kapcsolatban nincs szignifikáns különbség a két csoport vélekedésében (khi-négyzet=5,824, p-érték=0,213). Mindkét kategóriában a vállalkozások közel 6 tizede nyilatkozott úgy, hogy jövőbeni beruházásaihoz inkább nem venne igénybe hitelt.

Az Európai Uniótól igénybe vehető támogatás mind a tudásintenzív, mind pedig a nem tudásintenzív vállalkozások számára lehetséges külső forrást jelent. A vállalkozások 64,1%-a, illetve 66,1%-a igénybe venné beruházásaihoz az uniós támogatásokat. A két csoport véleménye között nem mutatkozott számottevő különbség (khi-négyzet=2,585, p-érték=0,629).

Annak ellenére, hogy kockázati tőkéjét inkább használták a tudásintenzív vállalkozók között (9,2%) közel kétszer nagyobb eséllyel találunk, mint a nem tudásintenzívek között (4,8%), egyik csoport válaszadói sem használnának kockázati tőkét jövőbeni befektetéseikhez (3. táblázat). A kockázati tőke megítélésében a két csoport válaszai között nem találtunk szignifikáns különbséget (khi-négyzet=5,398, p-érték=0,249).

3. táblázat: Adott forrásokat inkább használó vállalkozások aránya (%)

Forrás	Tudásintenzív	Nem tudásintenzív
Saját tőke	63,8	50,4
Hitel	14,2	17,6
EU-s támogatás	64,1	66,0
Kockázati tőke	9,2	4,8

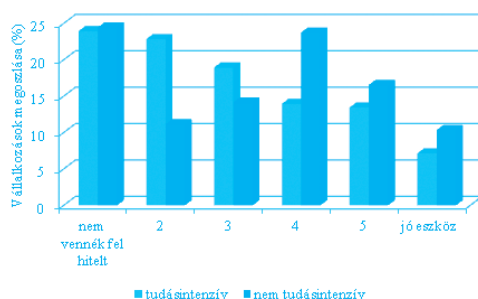
Forrás: saját szerkesztés

A négy forráslehetőség használatának megítélését összehasonlítva látható, hogy a vállalkozások leginkább elsősorban az EU-s támogatásokat, illetve a saját tőkét használnák, legkevésbé pedig a hiteleket és a kockázati tőkét.

A következő kérdésnél arra voltunk kíváncsiak, használják-e a vállalkozások a hiteleket beruházásaikhoz: „Mit gondol általában a vállalkozás hitelfelvételből való fejlesztéséről?” A válaszadáshoz hatfokozatú Likert-skálát használtunk, ahol az 1=„nem vennék fel hitelt a vállalkozásom fejlesztéséhez” és a 6=„jó eszköz a vállalkozás fejlesztéséhez” választ jelentette. A hitelfelvételből való fejlesztés gondolata és a tudásintenzivitás között szignifikáns kapcsolat mutatható ki (khi-négyzet=22,242, p-érték<0,001).

Ugyan mindkét csoportban a legnagyobb arányban (24%) azon vállalkozások találhatók, akik egyáltalán nem fejlesztenének hitelből, a két kategória válaszadóinak véleménye eltér egymástól. Míg a hitelből való fejlesztéshez a tudásintenzív vállalkozások egyre kisebb arányban mutatnak elfogadó magatartást, legalább hármas értéket is harmaduk adott, addig a nem tudásintenzív vállalatok esetén az 1-es válasszal közel azonos arányban választották a 4. kategóriát. Ezzel párhuzamosan e csoportban minden második vállalkozás legalább hármas értéket adott. Tehát a tudásintenzív vállalkozásokhoz képest a nem tudásintenzívek inkább hajlandóak lenni hitel felvételre a vállalkozásuk fejlesztéséhez (5. ábra).

5. ábra: A vállalkozás fejlesztéséhez igénybe vehető hitel megítélése (%)

Forrás: saját szerkesztés

3.2.3. INFLÁCIÓ

A pénzügyi kultúrával foglalkozó kutatások egyik alapkérdése az inflációra irányul: „Képzeld el, hogy megtakarításai 1%-ot kamatoztak egy év alatt, miközben az éves infláció 2%-os volt. Ön szerint egy év után mennyit tud vásárolni a pénzéből?” A lehetséges válaszok az alábbiak voltak: többet, pontosan ugyanannyit, illetve kevesebbet, mint a ma számlán lévő pénzből, valamint nem tudom eldönteni (4. táblázat).

4. táblázat: A vállalkozások megoszlása válaszuk szerint (%)

Megtakarítás értéke / Tudásintenzív	Igen	Nem	Összesen
Kevesebb, mint ma*	83,5	83,4	83,4
Pontosan annyit, mint ma	5,2	3,3	3,9
Többet, mint ma	3,1	1,8	2,2
Nem tudja eldönteni	8,2	11,5	10,4
Összesen	100,0	100,0	100,0

* Helyes válasz

Forrás: saját szerkesztés

Ugyan a tudásintenzív és a nem tudásintenzív vállalkozások válasz szerinti megoszlása között nincs szignifikáns eltérés (khí-négyzet=3,417, p-érték=0,332), mégis meglepő, hogy a kérdésre a vállalkozások csupán 83%-a válaszolt helyesen, illetve minden tizedik vállalkozás nem tudta eldönteni, melyik a helyes alternatíva.

3.2.4. BIZALOM

A következő kérdés a bizalomra vonatkozott: „Kérjük, rendezze sorrendbe, hogy az alábbiak közül ki az, akinek a tanácsaiban leginkább megbízik a vállalkozásával kapcsolatban, ahol 1 legyen, akiben leginkább megbízik, 5, akiben a legkevésbé bízik meg: könyvelő, jogász, pénzügyi szolgáltatók, üzlettárs / üzleti partner, házastárs / élettárs, családtag.” A rangsorok vizsgálatára Friedman-tesztet alkalmaztunk. Átlagos rangszámok alapján a tudásintenzív vállalkozások első helyre a könyvelőket, második helyre a jogászokat, míg harmadik helyre a családtagot tették. Ezzel szemben a nem tudásintenzív vállalkozások első helyre a könyvelőket, második helyre a családtagot helyezték. Mindkét csoportban utolsó helyen a pénzügyi szolgáltatók szerepelnek.

Az alkalmazott teszt alapján a nem tudásintenzív vállalkozások esetében a mintában ugyan látunk különbségeket a rangszámok között, azonban ezek a valóságban 5%-os szignifikanciaszint mellett nem számottevőek (khí-négyzet=8,117, p-érték=0,087), tehát az egyes partnerek megítélése szignifikánsan nem különbözik. Ezzel szemben a tudásintenzív vállalkozások körében

jelentős különbségeket találunk (khi-négyzet=22,068, p-érték<0,001). Az SPSS 22 programcsomagban az összehasonlítás számmal korrigált p-értékeket tekintve lehetőség van a rangsorolások páronként összehasonlítani. Ez alapján elmondható, hogy a tudásintenzív vállalkozások a pénzügyi szolgáltatókba, üzlettársakba, üzleti partnerekbe vetett bizalma lényegesen elmarad a könyvelőkbe vetett bizalomtól (korrigált p-értékek=0,009, illetve 0,001). Ezzel szemben a többi szereplőbe vetett bizalom nagysága között nincs szignifikáns különbség (5. táblázat).

5. táblázat: A partnerekbe vetett bizalom rangsora tudásintenzitás szerint (átlagos rangszám)

Rangsor / Tudásintenzív	Igen	Nem
1.	könyvelő (2,64)	könyvelő (2,89)
2.	jogász (2,94)	család (2,95)
3.	család (3,04)	jogász (2,99)
4.	üzlettárs, üzleti partner (3,14)	üzlettárs, üzleti partner (2,99)
5.	pénzügyi szolgáltatók (3,24)	pénzügyi szolgáltatók (3,19)

Forrás: saját szerkesztés

3.2.5. VÁLLALKOZÁS ÉS CSALÁD VAGYONA

A továbbiakban arra vonatkozóan tettünk fel kérdést, hogy vajon családi pénzügyi problémák megoldására használnák-e a vállalkozás vagyonát: „Ha Ön, vagy közeli családtagja átmeneti pénzzavarba kerülne, elképzelhető-e, hogy a vállalkozás vagyonának egy részét felhasználná a probléma megoldására?” A tudásintenzív vállalkozások 72, míg a nem tudásintenzívek 66%-a nem használná fel a vállalkozás pénzét a probléma megoldására. Mindkét csoportban az ezt a választ adók 89%-a azért nem élne a lehetőséggel, mert nem keverné össze a magán pénzügyeket a vállalkozásával, míg 10%-uk azért nem, mert szerintük ez nem legális.

A tudásintenzív vállalkozások 19, míg a nem tudásintenzívek 24%-a viszont felhasználná a vállalkozás pénzét a probléma megoldására. Mindkét csoportban közel azonos arányban vannak azok, akik azért mondtak igent, mert a család mindennél fontosabb, illetve akik csak akkor használnák fel a vállalkozás pénzét, ha valamilyen előre nem látható indok miatt alakult ki a magánéleti pénzzavar. A válaszok tekintetében a mintában ugyan kisebb eltérések mutatkoznak a tudásintenzív és a nem tudásintenzív vállalkozások között, azonban ezek az eltérések nem szignifikánsak (khi-négyzet=6,762, p-érték=0,149).

3.2.6. BIZTOSÍTÁS

A továbbiakban a vállalkozások biztosításaival kapcsolatban kérdeztünk (6. táblázat).

6. táblázat: Biztosítások említésének arányai tudásintenzitás szerint (%)

Biztosítás / Tudásintenzív	Igen	Nem	p-érték
Felelősségbiztosítás	69,1	76,4	0,032
Munkatársak balesetbiztosítása	22,9	33,5	0,004
Tűz-, víz-, viharkár	49,9	58,1	0,034
Gépjárműflotta biztosítása	35,0	54,4	<0,000

Forrás: saját szerkesztés

A nem tudásintenzív vállalkozások szignifikánsan nagyobb arányban rendelkeznek az említett biztosítási típusokkal. Mindkét kategóriánál leggyakoribb a felelősségbiztosítás és a tűz-, víz-, viharkár biztosítás. Mindkét csoportban legkevésbé gyakori a munkatársak balesetbiztosítása. Az egyéb kategóriában említett biztosítási fajták: vagyonbiztosítás, épületbiztosítás, árukészlet biztosítása, környezetvédelmi biztosítás. Igen csekély mindkét csoportban azon vállalkozások aránya, melyeknek egyáltalán nincs biztosítása. További, a vállalkozás által használt biztosítások, amelyeket a válaszadók megjelöltek: épületbiztosítás, életbiztosítás, környezetvédelmi biztosítás, lakásbiztosítás, mezőgazdasági biztosítás, növénybiztosítás, repülőbiztosítás, üzemszünet biztosítás, vagyonbiztosítás.

3.2.7. BANKI SZOLGÁLTATÁSOK

A továbbiakban a mobilbank (nem okostelefon segítségével elérhető szolgáltatások); internet-bank (okostelefonnal vagy interneten elérhető szolgáltatások); privát bankár szolgáltatás igénybevitelére irányult kérdésünk.

A két csoport között nem találtunk jelentős eltérést, ugyanis a tudásintenzív vállalkozások jelentős része (85,5%) említette az okostelefonnal vagy interneten elérhető banki szolgáltatásokat. Hasonlóan nagy arányban (83,8%) válaszolták a nem tudásintenzív vállalatok, hogy használják az internetbankot. Minden ötödik válaszadó említette a mobilbankot, mindkét kategóriában. A privát bankár szolgáltatások használata a tudásintenzív vállalkozások esetén 4,1 százalékponttal magasabb, mint a másik csoportban.

3.2.8. PÁLYÁZATI HÍRFORRÁSOK

A következőkben arról kérdeztünk, honnan értesülnek leggyakrabban pályázati lehetőségekről. A források tekintetében nem találtunk szignifikáns különbséget a tudásintenzív és a nem tudásintenzív csoport között (khí-négyzet=18,248; p-érték=0,148). Ez alapján a vállalkozások 31%-a pályázatfigyelő weboldal, szolgáltatás vagy munkatárs segítségével értesül a pályázati lehetőségekről. A megkérdezettek 23%-a a kapcsolati hálója segítségével szerzi be a pályázati információkat. A kitöltők 20%-a használja a pályázatot kiíró intézmények weboldalait, híradásait, míg minden tizedik válaszadó a kamarai híradásokról értesül a pályázatokról.

3.2.9. KÜLSŐ INFORMÁCIÓFORRÁSOK

A pénzügyi kultúrával kapcsolatos kérdőív utolsó két kérdése arra vonatkozott, hogy a cégek vezetése során milyen mértékben (1= egyáltalán nem, 5= teljes mértékben) támaszkodnak napi szinten a termelési, pénzügyi és a makrogazdasági környezetet leíró mutatókra, illetve a KSH, a NAV, vagy a kereskedelmi bankok adataira. Napi szinten a vállalkozások vezetéséhez leginkább a pénzügyi mutatókra (57%), legkevésbé a makrogazdasági környezetet leíró mutatókra (26%) támaszkodnak a megkérdezettek, míg a termelési információk napi szintű használatára a vállalkozások 44%-a támaszkodik.

A *termelési mutatók* tekintetében nem mutatkozott szignifikáns különbség a tudásintenzív és nem tudásintenzív vállalkozások válaszai között (khí-négyzet=1,432, p-érték=0,839). A *pénzügyi mutatók* tekintetében sem mutatkozott lényeges különbség a válaszok között (khí-négyzet=4,056, p-érték=0,398). Ugyan a *makrogazdasági környezetet leíró mutatók* napi szintű alkalmazását a tudásintenzív vállalkozások 35, a nem tudásintenzívek 46%-a kevésbé tartja fontosnak, a különbség a két csoport között csak tízszázalékos szignifikanciaszint mellett mutatható ki (khí-négyzet=9,18, p-érték=0,057).

A vállalkozások fele a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt említette. A tudásintenzív vállalatok kétharmada használja napi szinten a vezetéshez ezt az adatforrást, míg a nem tudásintenzív vállalatoknak szignifikánsan (khí-négyzet=30,466, p-érték<0,001) alacsonyabb aránya (42,0%). Mindkét csoportban közel minden harmadik válaszadó megjelölte a Központi Statisztikai Hivatalt. A kereskedelmi bankok információira mindkét csoportban a vállalkozások 26%-a támaszkodik (7. táblázat). Jelentős különbség mutatkozik azon vállalatok arányában, akik nem vesznek igénybe külső adatforrásokat napi szinten: a tudásintenzív vállalkozások 24,0%-a ilyen, míg a nem tudásintenzív vállalatok esetén ez az arány 14,7 százalékponttal magasabb (khí-négyzet=12,806, p-érték<0,001). Az „egyéb” kategória említésének megoszlása alacsony volt. Az alábbi egyéb információs forrásokat említették a válaszadók: Adótanácsadó Egyesület, céginformációs portálok, piaci partnerek véleménye, szakmai szervezetek, tőzsde, szakmai folyóiratok.

7. táblázat: Külső adatforrások említésének arányai tudásintenzitás szerint (%)

Külső adatforrás / Tudásintenzív	Igen	Nem	Együtt
KSH	36,7	30,3	32,4
NAV	65,9	42,0	50,0
Kereskedelmi bankok	26,2	25,9	26,0
Nem használ	24,0	38,7	33,8
Egyéb	6,5	6,0	6,2

Forrás: saját szerkesztés

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányunkban a szervezetekhez kötődő pénzügyi kultúra fogalom- és mérés problematikájára próbáltunk rávilágítani, majd összehasonlítottuk a dél-alföldi, legalább két főt foglalkoztató tudásintenzív és nem tudásintenzív vállalkozások jellemzőit. Megállapítottuk, hogy a jövőbeni beruházásokhoz a vállalkozások inkább nem használnának hitelt és kockázati tőkét, viszont annál inkább pályázati forrásokat és saját tőkét. Ez utóbbinak a használata inkább a tudásintenzív vállalkozásokra jellemző. A vállalkozások új beruházásba leginkább akkor kezdenének, ha azt a vállalkozás folyamatos pénztermelése lehetővé teszi.

Több olyan vállalkozás van, amely családi pénzügyi probléma esetén felhasználná vállalkozása vagyont, mint amelyik nem. A banki szolgáltatásokból az internetbank alkalmazása tipikus, míg a mobilbanki és privát bankári szolgáltatások igénybevétele kevésbé elterjedt, azonban ezen területeken nem találtunk szignifikáns különbségeket a tudásintenzív és nem tudásintenzív vállalkozások között.

A tudásintenzív vállalkozásokhoz képest a nem tudásintenzív vállalkozások inkább rendelkeznek biztosításokkal, ugyanakkor jelentős részük nem használ külső adatforrásokat napi szinten a vezetéshez.

Kutatásunk legfontosabb eredménye tehát, hogy a dél-alföldi tudásintenzív kis- és középvállalkozások pénzügyi kultúrája – bár összességében némileg kedvezőbb képet mutat – nem tekinthető szignifikánsan jobbnak, mint a nem tudásintenzív vállalkozásoké. Mindezek alapján a vállalkozások esetén is helye van a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzési, fejlesztési programoknak.

IRODALOMJEGYZÉK

- Atkinson, A. – Messy, F. (2012): „A pénzügyi kultúra mérése: az OECD Nemzetközi Pénzügyi Képzési Hálózata (INFE) kísérleti kutatásának eredményei” *OECD Pénzügyi, Biztosítási és Magán-nyugdíjpénztári Műhelytanulmányok* 15. Lekérdezve: 2014.01.25.
- Avlijaš, G. – Avlijaš, R. – Heleta, M. (2014): „Financial literacy as a factor in reducing entrepreneurial risk” In: Milovan, S. – Petrovic, Z. – Vicentijevic, K. – Barjaktarovic, L. – Stanisic, N. (eds.): *Book of Proceedings in Financial Reporting Function of the Corporate Governance*. Belgrade: Singidunum University International Scientific Conference, 112–114.
- Béres, D. – Huzdik, K. (2012): „A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten” *Pénzügyi Szemle* 57 (3): 322–336.
- Béres, D. – Huzdik, K. – Kovács, P. – Sági, Á. – Németh, E. (2013): *Felmérés a felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúrájáról, kutatási jelentés*. <http://www.asz.hu/tanulmanyok/2013/kutatasi-jelentes-felmeres-a-felsooktatásban-tanulo-fiatalok-penzugyi-kulturajarol/t353.pdf>. Lekérdezve: 2014. 01. 24.
- Botos, K. – Botos, J. – Béres, D. – Csernák, J. – Németh, E. (2012): „Pénzügyi kultúra és kockázattalvállalás a közép-alföldi háztartásokban” *Pénzügyi Szemle* 57(3): 291–309.
- Brown, R. B. – Saunders, M. N. K. – Beresford, R. (2006): “You owe it to yourself: The financially literate manager” *Accounting Forum* 30(2): 179–191.
- Czakó, Á. – Husz, I. – Szántó, Z. (eds.) (2011): *Meddig nyújtózkodjunk? A magyar háztartások és vállalkozások pénzügyi kultúrájának változása a válság időszakában*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet.
- Dahmen, P. – Rodríguez, E. (2014): „Financial literacy and the success of small businesses: An observation from a small business development center” *Numeracy* 7(1): Article 3.
- Drexler, A. – Fisher, G. – Schoar, A. (2013): „Keeping it Simple: Financial Literacy and Rules of Thumb” *American Economic Journal: Applied Economics* 6(2): 1–31.
- Hussain, J. – Matlay, H. – Scott, J. M. (2008): “Financial education in small ethnic minority businesses in the UK” *Education + Training* 50(8–9): 737–747.
- Huzdik, K. – Béres, D. – Németh, E. (2014): „Pénzügyi kultúra versus kockázattalvállalás empirikus vizsgálata a felsőoktatásban tanulóknál” *Pénzügyi Szemle* 59(4): 476–488.
- Mak, V. – Braspenning, J. (2012): “Errare humanum est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law, Financial Literacy in European Consumer Credit Law” *Journal of Consumer Policy* 35(3): 307–332.
- NGM (2013): *Kis- és középvállalkozások stratégiája 2014–2020*. <https://www.nth.gov.hu/hu/media/download/256>. Lekérdezve: 2015.09.02.
- Ország, G. – Kosztopolosz, A. – Kovács, P. (2015): „Dél-alföldi kis-és középvállalkozások pénzügyi kultúrája” *Gazdaság és Pénzügy* 2: 168–185.
- Plakalovic, N. (2012): “Financial Literacy and Resultant Stability of the Financial System” *Proceedings of the Faculty of Economics* 6: 135–144.
- Remund, D. L. (2010): “Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy” *The Journal of Consumer Affairs* 44(2): 276–294.
- Suganya, S. – Sakthivelrani, S. – Durai, K. (2013): “Development and validation of financial literacy scale” *International Journal of Research in Commerce & Management* 4(1): 99–104.
- Vacher, H. L. (2014): „Review of Financial Intelligence for Entrepreneurs: What You Really Need to Know about the Numbers by Karen Berman and Joe Knight, with John Case” *Numeracy* 7(1): Article 8.